

PORUCHY OSOBNOSTI A SPRÁVANIA DOSPELÝCH (F60 - F69)

Zahŕňajú škálu klinicky významných odchýlok a foriem správania, ktoré majú tendenciu pretrvávajúť a sú výrazom charakteristického životného štýlu jednotlivca a jeho vzťahov k sebe a k druhým. Daktoré z týchto odchýlok a foriem správania vznikajú počas individuálneho vývoja ako výsledok konštitučných faktorov a sociálnej skúsenosti, kým iné sa získavajú v neskoršom živote. Špecifické poruchy osobnosti (F60.-) zmiešané a iné poruchy osobnosti (F61.-) a trvalé zmeny osobnosti (F62.-) sú hlboko zakorenené a pretrvávajúce formy správania. Prejavujú sa ako rigidne (nepriprôsobivé) odpovede na široké rozpätie osobných a spoločenských situácií. Predstavujú krajné alebo významné odchýlky od spôsobu, ktorým priemerný jednotlivec v príslušnej kultúre vníma, myslí, cíti, a najmä od druhu jeho vzťahov k druhým. Tieto formy správania bývajú ustálené a zahŕňajú viaceré oblasti správania a psychického fungovania. Často, ale nie vždy sú spojené s rozličným stupňom subjektívnych ťažkostí a zhoršenej spoločenskej výkonnosti.

F60

ŠPECIFICKÉ PORUCHY OSOBNOSTI

Ide o ťažké poruchy osobnostnej konštitúcie a tendencií správania jednotlivca; nie sú priamym dôsledkom choroby, poškodenia alebo úrazu mozgu, či inej psychickej poruchy; zvyčajne sa týkajú viacerých oblastí osobnosti; takmer vždy sú spojené so značným osobným utrpením a sociálnou izolovanosťou. Zvyčajne sa prejavujú od detstva alebo dospievania a pokračujú počas dospelosti.

F60.0

Paranoidná porucha osobnosti

Poruchu osobnosti charakterizuje precitlivosť na neúspech, neschopnosť odpustiť urážku; podozrievavosť a náklonnosť na prekrúcanie skúsenosti, čím sa neutrálne alebo priateľské činy iných vnímajú ako nepriateľské alebo opovrhlivé; bojovný a zanovitý zmysel pre osobné práva. Môže byť náchylnosť na patologickú žiarlivosť alebo nadmernú dôležitosť vlastnej osoby, častá je prílišná vzťahovačnosť.

Osobnosť (porucha)

- expanzívno-paranoidná
- fanatická
- kverulantská
- paranoidná
- senzitivno-paranoidná

Nezahŕňa: paranoiu (F22.0)

- kverulačnú (F22.8)
- paranoidnú
- psychózu (F22.0)
- schizofréniu (F20.0)
- stav (F22.0)

F60.1

Schizoidná osobnosť

Porucha osobnosti charakterizovaná oslabením citových, sociálnych a iných kontaktov s uprednostnením fantázie, osamelých aktivít a introspekcie. Sprezdza ju neschopnosť prejavíť city a pociťovať pôžitok.

Nezahŕňa: Aspergerov syndróm (F84.5)

- poruchu s bludmi (F22.0)
- schizoidnú poruchu v detstve (F84.5)
- schizofréniu (F20.-)
- schizotypovú poruchu (F21)

F60.2

Osobnosť s poruchou sociability [dissociálna osobnosť]

Poruchu osobnosti charakterizuje neuznávanie sociálnych záväzkov, nedostatok citov k iným, činy útočného násillia alebo bezcitný nezájem. Všeobecne sa prejavuje rozpor medzi správaním a prijatými sociálnymi normami. Skúsenosť vrátane trestu sotva ovplyvňuje správanie. Nízka tolerancia na frustráciu a nízky prah pre výbuchy agresie vrátane násillia; tendencia obviňovať iných, alebo ponúkať plauzibilnú racionalizáciu správania, ktoré privádza osobu do rozporu so spoločnosťou.

Osobnosť (porucha)

- amorálna
- antisociálna
- asociálna
- psychopatická
- sociopatická

Nezahŕňa: poruchy správania (F91.-)

- emočne nestabilná osobnosť (F60.3)

F60.3

Emočne nestabilná osobnosť

Poruchu osobnosti charakterizuje náchylnosť konať impulzívne a bez ohľadu na následky; nálada je nevypočítateľná a vrtošivá. Sklon k výbuchom emócií, neschopnosť ovládať citové

výbuchy. Náklonnosť k priečnemu správaniu a ku konfliktom s inými, najmä ak sa impulzívne konanie zmarí, alebo sa posudzuje. Rozlišujú sa dva typy: impulzívny typ charakterizovaný najmä citovou nestálosťou a nedostatočným ovládaním impulzov a hraničný typ charakterizovaný navyše poruchami sebaobrazu, cieľov a osobných preferencií, intenzívnymi a nestabilnými medziľudskými vzťahmi a tendenciou na sebadeštruktívne správanie vrátane samovražedných gest a pokusov.

Osobnosť (porucha)

- agresívna
- hraničná
- explozívna

Nezahŕňa: osobnosť s poruchou sociability (F60.2)

F60.4 Histriónska osobnosť

Poruchu osobnosti charakterizuje plytká a labilná afektivita, sebadramatizácia, teatrálnosť, prehnané citové prejavy, sugestibilita, egocentrizmus, rozmazanosť, chýbanie ohľadu na druhých, ľahká raniteľnosť citov a neprestajná snaha o uznanie, vzrušenie a pozornosť.

Osobnosť (porucha)

- hysterická
- psychoinfantilná

F60.5 Anakastická osobnosť

Poruchu osobnosti charakterizujú pocity osobnej neistoty a pochybností vedúce k prehnanej svedomitosti, preverovaniu, zanovitosti, opatrnosti a rigidite. Môžu sa vyskytovať vnútené a neprijemné myšlienky a impulzy, ktoré nedosahujú stupeň obsesívno-kompulzívnej poruchy. Častý je perfekcionizmus, úzkostlivá presnosť a potreba opakovane preverovať na seba utvrdenie.

Osobnosť (porucha)

- kompulzívna
- obsesívna
- obsesívno-kompulzívna

Nezahŕňa: obsesívno-kompulzívnu poruchu (F42.-)

F60.6 Anxiózna [vyhýbavá] osobnosť

Poruchu osobnosti charakterizujú pocity napätia a obáv, neistoty a menejcennosti. Stála túžba po obľúbenosti, uznaní, precitlivosť na odmietnutie a kritiku s obmedzením osobných vzťahov a tendencia vyhýbať sa určitým činnostiam pre zveličovanie možných nebezpečenstiev a rizík v každodenných situáciách.

F60.7 Závislá osobnosť

Poruchu osobnosti charakterizuje pasívne spoliehanie sa na druhých ľudí pri malých aj veľkých životných rozhodnutiach, veľký strach z opustenia, pocity bezmocnosti a neschopnosti, pasívna poddajnosť želeniam starších a iných ľudí, slabá reakcia na požiadavky každodenného života. Nedostatok energie sa môže prejavovať v intelektuálnej alebo citovej sfére; častá je náklonnosť reagovať na nepriazeň prenášaním zodpovednosti na iných.

Osobnosť (porucha)

- astenická
- inadekvátna
- pasívna
- sebapoškodzujúca

F60.8 Iné špecifické poruchy osobnosti

Osobnosť (porucha)

- excentrická
- nestála (haltlose)
- nezrelá
- narcistická
- pasívno-agresívna
- psychoneurotická

F60.9 Nešpecifikované poruchy osobnosti

Charakterová neuróza NS

Patologická osobnosť NS

F61 ZMIEŠANÉ A INÉ PORUCHY OSOBNOSTI

Táto kategória je rezervovaná pre poruchy osobnosti, ktoré sú často spojené s ťažkosťami, ale neprejavujú špecifickými príznakmi charakterizujúcimi poruchy osobnosti opísané pod F60.-. Často sú teda ťažšie diagnostikovateľné ako poruchy pod F60.-.

Príklady:

- zmiešané poruchy osobnosti s črtami viacerých porúch pod F60.-, ale bez prevládajúcej skupiny príznakov, ktoré by umožnili špecifickejšiu diagnózu
- zmeny osobnosti s ťažkosťami neklasifikovanými pod F60.- alebo F62.-, ktoré sa pokladajú

za sekundárne pri hlavnej diagnóze koexistujúcej afektívnej alebo úzkostnej poruchy
Nezahŕňa: akcentované črty osobnosti (Z73.1)

F62

PRETRVÁVAJÚCE ZMENY OSOBNOSTI NEPRIPÍSAATEĽNÉ POŠKODENIU ALEBO CHOROBE MOZGU

Zmeny osobnosti a správania v dospelosti, ktoré sa rozvinuli u osôb bez predchádzajúcej poruchy osobnosti po vystavení katastrofickému alebo veľmi pretiahnutému stresu alebo po ťažkej psychickej chorobe. Tieto diagnózy by sa mali použiť len vtedy, ak sú prejavy zreteľných a trvajúcich zmien v spôsobe vnímania, vo vzťahoch alebo v uvažovaní o okolí a o sebe. Zmena osobnosti má byť významná a spojená s neohybným a neadaptívnym správaním, ktoré sa neprejavovalo pred patogénnym zážitkom. Zmena nemá byť priamym prejavom inej psychickej poruchy alebo zvyškovým príznakom akejkolvek predchádzajúcej psychickej poruchy.

Nezahŕňa: poruchu osobnosti a správania zavinenú chorobou, poškodením a dysfunkciou mozgu (F07.-)

F62.0 Trvalé zmeny osobnosti po katastrofickom zážitku

Po vystavení katastrofickému stresu môžu vzniknúť pretrvávajúce zmeny osobnosti prítomné aspoň dva roky. Stres musí byť taký extrémny, že nie je potrebné uvažovať o zvýšenej osobnej zraniteľnosti, aby sa vysvetlil jeho hlboký účinok na osobnosť. Poruchu charakterizuje nepriateľský alebo nedôverčivý postoj k svetu, sociálna izolácia, pocity prázdnoty alebo beznádejnosti, chronický pocit jestvovania na hrane, akoby v stálom ohrození a odcudzenie. Tomuto typu zmeny osobnosti môže predchádzať posttraumatická stresová porucha (F43.1).

Zmena osobnosti po

- skúsenostiach v koncentračnom tábore
- prírodných pohromách
- prolongovanom
 - zajať s hroziacou možnosťou usmrtenia
 - vystavení situáciám ohrozujúcim život, napríklad pri obetiach terorizmu
- mučení

Nezahŕňa: posttraumatickú stresovú poruchu (F43.1)

F62.1 Trvalá zmena osobnosti po psychickej chorobe

Zmena osobnosti pretrvávajúca aspoň dva roky, ktorú možno pripísať traumatickému zážitku alebo ťažkej psychickej chorobe. Zmenu nemožno vysvetliť predchádzajúcou poruchou osobnosti a treba ju odlíšiť od zvyškovej schizofrénie a iných stavov neúplného vyliečenia po predchádzajúcich psychických chorobách. Túto poruchu charakterizuje nadmerná závislosť od iných a požadovačný vzťah k nim; presvedčenie o vlastnej zmene alebo poznačenosti chorobou, čo vedie k neschopnosti vytvárať a udržiavať úzke a dôverné osobné vzťahy a k sociálnej izolácii; pasivita, obmedzenie záujmov a znížené zapájanie do predtým pestovaných oddychových aktivít; neprestajné ponosy na pocit choroby, ktorý sa spája s hypochondrickými obavami a chorobným správaním; dysforická alebo labilná nálada, ktorú nezapríčiňuje súčasná alebo prekonaná psychická porucha so zvyškovými afektívnymi príznakmi; významné oslabenie sociálneho a profesionálneho fungovania.

F62.8 Iné pretrvávajúce zmeny osobnosti

Osobnostný syndróm chronickej bolesti

F62.9 Nešpecifikovaná pretrvávajúca zmena osobnosti

F63

PORUCHY NÁVYKOV A IMPULZOV

Táto kategória zahŕňa určité poruchy správania, ktoré sa nedajú zatriediť inde. Charakterizujú ich opakované činy bez jasnej racionálnej motivácie, ktoré nemožno ovládnuť a ktoré obyčajne poškodzujú vlastné záujmy príslušnej osoby aj druhých ľudí. Osoba udáva, že správanie je spojené s impulzmi na akciu. Príčina týchto porúch nie je známa a sú zoskupené na základe nejakých iných spoločných čŕt.

Nezahŕňa: návykové nadmerné požívanie alkoholu alebo psychoaktívnych látok (F10 - F19)

impulzívne a návykové poruchy sexuálneho správania (F65.-)

F63.0 Patologické hráčstvo

Porucha sa skladá z častých opakovaných epizód hazardného hrania, ktoré ovláda život postihnutého na škodu sociálnych, profesionálnych, materiálnych a rodinných hodnôt a záväzkov.

Kompulzívne hazardné hráčstvo

Nezahŕňa: nadmerné hazardné hráčstvo manického pacienta (F30.-)

hazardné hry a stávkovanie NS (Z72.6)

hazardné hráčstvo pri asociálnej poruche osobnosti (F60.2)

F63.1 Patologické podpaľačstvo [pyrománia]

Správanie charakterizované viacnásobným založením alebo pokusom o založenie požiaru majetku alebo iných objektov bez zreteľného motívu a stálym zamestnávaním sa predmetmi so vzťahom k ohňu a horeniu. Toto správanie často sprevádzajú pocity narastajúcej tenzie pred činom a veľkým vzrušením hneď po jeho vykonaní.

Nezahŕňa: podpaľačstvo

- u dospelých s asociálnou poruchou osobnosti (F60.2)
- pri intoxikácii alkoholom alebo psychoaktívnou látkou (F10 - F19 so spoločnou štvrtou číslicou .0)
- ako dôvod na pozorovanie pri podozrivej psychickej poruche (Z03.2)
- pri poruchách správania (F91.-)
- pri organických mentálnych poruchách (F00 - F09)
- pri schizofrénii (F20.-)

F63.2 Patologické kradnutie [kleptománia]

Pri tejto poruche osoba opakovane nedokáže odporovať impulzom ukradnúť predmety, ktoré nepotrebuje a ktoré neznamenajú materiálny zisk. Predmety potom odhadzuje, darúva alebo zbiera. Správanie zvyčajne sprevádza narastajúce napätie pred činom a pocit uspokojenia počas a hneď po čine.

Nezahŕňa: depresívnu poruchu s kradnutím (F31 - F33)

organické psychické poruchy (F00 - F09)

kradnutie v obchodoch ako dôvod na sledovanie pre podozrivú psychickú

poruchu (Z03.2)

F63.3 Trichotilománia

Porucha charakterizovaná zreteľnou stratou vlasov zapríčinenou opakovaným podfahnutím impulzu vytŕhať si vlasy. Vytŕhaniu vlasov zvyčajne predchádza narastajúce napätie a po ňom nasleduje pocit úľavy alebo uspokojenia. Diagnóza by sa nemala použiť, ak predchádzala zápalová choroba kože, alebo ak je vytŕhanie vlasov dôsledkom bludov alebo halucinácií.

Nezahŕňa: stereotypnú pohybovú poruchu s vytŕhaním vlasov (F98.4)

F63.8 Iné poruchy návykov a impulzov

Iné druhy neprestajne sa opakujúceho neadaptívneho správania, ktoré nie je sekundárne pri známom psychickom syndróme a pri ktorom sa zdá, že osoba opakovane nedokáže odporovať impulzom na tento spôsob správania. Po úvodnej perióde napätia nasleduje pocit uvoľnenia v čase vykonania činu.

Intermitentná explozívna porucha

F63.9 Nešpecifikované poruchy návykov a impulzov

F64 PORUCHY SEXUÁLNEJ IDENTITY

F64.0 Transsexualizmus

Túžba žiť a byť akceptovaný ako príslušník opačného pohlavia, zvyčajne sprevádzaná pocitom nepohody z vlastného anatomického pohlavia alebo jeho neprimeranosti a želaním chirurgického alebo hormonálneho liečenia, ktoré by zladilo telo pacienta s preferovaným pohlavím.

F64.1 Transvestizmus

Obliekanie a nosenie šiat opačného pohlavia na prechodný čas na uspokojenie z dočasnej skúsenosti so zaradením k opačnému pohlaviu, ale bez túžby po stálej zmene pohlavia alebo zodpovedajúcich chirurgických výkonoch a bez sexuálneho vzrušenia sprevádzajúceho prezliekanie.

Porucha identity pohlavia v dospelí a dospelosti, netranssexuálny typ

Nezahŕňa: fetišistický transvestizmus (F65.1)

F64.2 Porucha sexuálnej identity v detstve

Porucha, ktorá sa zvyčajne zjavuje prvý raz v skorom detstve (a vždy dobre pred pubertou) charakterizovaná trvalou a intenzívnou nespokojnosťou s určeným pohlavím a s túžbou byť (alebo s nástožením na tom, že je) opačného pohlavia. Stále zamestnávanie odevmi a aktivitami opačného pohlavia a zavrhovanie vlastného pohlavia. Diagnóza vyžaduje hlbokú poruchu normálnej pohlavnej identity; nestačí na to samopašnosť dievčat alebo dievčenské správanie chlapcov. Poruchy pohlavnej identity u jednotlivcov v puberte alebo pred vstupom do puberty sa nemajú zatriedovať sem, ale pod F66.-

Nezahŕňa: egodystonickú sexuálnu orientáciu (F66.1)

poruchu sexuálneho dozrievania (F66.0)

F64.8 Iné poruchy sexuálnej identity

F64.9 Nešpecifikovaná porucha sexuálnej identity

Porucha sexuálnej roly NS

F65 PORUCHY VOĽBY SEXUÁLNEHO OBJEKTU

Zahrňa: parafílie

F65.0 Fetišizmus

Používanie nejakého neživého objektu ako dráždidla na sexuálne vzrušenie a sexuálne uspokojenie. Mnohé fetiše sú v spojitosti s ľudským telom, napríklad časti odevu alebo obuvi. Iné časté materiály charakterizuje určitá štruktúra, ako je guma, plasty alebo koža. Fetiše majú pre rozličné osoby odlišný význam. V daktórych prípadoch slúžia len na zvýšenie sexuálneho vzrušenia dosahovaného normálnym spôsobom (napr. požiadavka, aby partner nosil určité šaty).

F65.1 Fetišistický transvestizmus

Nosenie šiat opačného pohlavia najmä kvôli sexuálnemu vzrušeniu a na získanie výzoru osoby opačného pohlavia. Fetišistický transvestizmus sa odlišuje od transsexuálneho transvestizmu tým, že sa spája so sexuálnym vzrušením a silnou túžbou odložiť šaty, len čo dôjde k orgazmu a sexuálne vzrušenie ochladne. Zjavuje sa ako skoršia fáza vo vývine transsexualizmu.

Transvestický fetišizmus

F65.2 Exhibicionizmus

Návratná alebo pretrvávajúca tendencia odhaľovať svoje genitálie pred cudzími (zvyčajne opačného pohlavia) alebo ľuďmi na verejných priestranstvách, bez zameranosti na bližší kontakt. Obyčajne, ale nie vždy, býva sexuálne vzrušenie v čase odhalenia a po akte zvyčajne nasleduje masturbácia.

F65.3 Voyeurizmus

Návratná alebo pretrvávajúca náklonnosť pozorovať ľudí pri sexuálnom akte alebo v intímnych situáciách, napr. pri vyzliekaní. Uskutočňuje sa to bez vedomia pozorovanej osoby a zvyčajne vedie k sexuálnemu vzrušeniu a masturbácii.

F65.4 Pedofília

Sexuálne uprednostňovanie detí, buď chlapcov alebo dievčat, prípadne aj chlapcov, aj dievčat, zvyčajne v prepubertálnom alebo skorom pubertálnom veku.

F65.5 Sadomasochizmus

Uprednostňovanie sexuálnej aktivity, ktorá zahrňa vyvolávanie bolesti, ponižovanie alebo sputnanie. Ak osoba uprednostňuje prijímanie takejto stimulácie, ide o masochizmus; ak ju radšej vyvoláva, ide o sadizmus. Často ten istý jednotlivec zažíva sexuálne vzrušenie aj pri sadistických, aj pri masochistických aktivitách.

Masochizmus

Sadizmus

F65.6 Viacnásobná porucha sexuálneho zamerania

Dakedy sa u jednej osoby vyskytuje viacero abnormálnych sexuálnych zameraní a žiadne nie je prvoradé. Najčastejšia kombinácia je fetišizmus, transvestizmus a sadomasochizmus.

F65.8 Iné poruchy sexuálneho zamerania

Rozličné iné podoby sexuálneho zamerania a aktivity vrátane obscénnych telefonátov, sexuálneho dráždenia šúchaním sa o ľudí na preplnených verejných miestach, sexuálnej aktivity so zvieratami a používanie strangulácie alebo anoxie na zosilnenie sexuálneho vzrušenia.

Frotérstvo

Nekrofília

F65.9 Nešpecifikovaná porucha sexuálneho zamerania

Sexuálna odchýlka NS

F66 PORUCHY PSYCHIKY A SPRÁVANIA ZDRUŽENÉ SO SEXUÁLNYM VÝVINOM A ORIENTÁCIU

Poznámka: samotná sexuálna orientácia sa nemá pokladať za poruchu

F66.0 Porucha sexuálneho dozrievania

Pacient trpí pochybnosťami o svojej sexuálnej identite alebo sexuálnej orientácii, čo zapríčiňuje úzkosť alebo depresiu. Najčastejšie sa vyskytuje pri dospievajúcich, ktorí sú si nie istí, či sú orientovaní homosexuálne, heterosexuálne alebo bisexuálne, alebo u jednotlivcov, ktorí po období zdanlivo stabilnej sexuálnej orientácie, často v priebehu dlhotrvajúceho vzťahu zisťujú, že sa ich sexuálna orientácia mení.

F66.1 Egodystionická sexuálna orientácia

Nie je pochybnosť o sexuálnej identite alebo sexuálnom zameraní (či heterosexuálnom, homosexuálnom, bisexuálnom, predpubertálnom alebo neistom), ale jednotlivec si želá, aby bolo iné pre súčasnú psychickú poruchu alebo poruchu správania, môže vyhľadávať liečenie, aby stav zmenil.

F66.2 Porucha sexuálneho vzťahu

Pohlavná identita alebo pohlavná orientácia (heterosexuálna, homosexuálna alebo

bisexuálna) je zodpovedná za ťažkosti pri nadväzovaní alebo udržiavaní vzťahu so sexuálnym partnerom.

F66.8 Iné poruchy psychosexuálneho vývinu

F66.9 Nešpecifikovaná porucha psychosexuálneho vývinu

F68 **INÉ PORUCHY OSOBNOSTI A SPRÁVANIA DOSPELÝCH**

F68.0 Rozvinutie fyzických príznakov z psychických príčin

Telesné príznaky pôvodne zapríčinené dokázanou somatickou poruchou, chorobou alebo neschopnosťou sa zvýrazňujú alebo predlžujú v dôsledku psychického stavu pacienta. Osoba má zvyčajne obavy zo svojej somaticky zapríčinennej bolesti alebo neschopnosti, často je ustarostená pre možnosť pretrvávajúcej alebo postupujúcej neschopnosti alebo bolesti.
Kompenzačná neuróza

F68.1 Úmyselné vyvolávanie alebo predstieranie somatických alebo psychických príznakov, alebo nespôsobilostí [umelá porucha]

Osoba opakovane predstiera príznaky bez zjavnej príčiny a môže siahnuť aj k sebapoškodeniu na vyvolanie príznakov. Motivácia je nejasná, pravdepodobne vnútorná s cieľom osvojiť si rolu chorého. Porucha je často kombinovaná so zreteľnými poruchami osobnosti a vzťahov.

Syndróm hospitalizmu

Münchhausenov syndróm

Sťahovavý pacient

Nezahŕňa: dermatitis factitiu /L98.1/

osobu predstierajúcu chorobu (so zreteľnou motiváciou) (Z76.5)

F68.8 Iné špecifikované poruchy osobnosti a správania dospelých

Charakterová porucha NS

Porucha vzťahov NS

F69 **NEŠPECIFIKOVANÁ PORUCHA OSOBNOSTI A SPRÁVANIA DOSPELÝCH**